

Відгук

офіційного опонента Завгородньої Тетяни Костянтинівни
на дисертаційну роботу Мажец Божени Хелени
«Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

У сучасних умовах відбувається генерація стратегії виховання в усіх типах закладів освіти, змінюються світоглядні позиції, переосмислюються мета, структура, зміст освіти, зміщуються акценти на створення умов для повноцінного, цілісного розвитку особистості дитини. Зокрема, дошкільна освіта стає самостійною системою, обов'язковим компонентом освіти України, гармонійно поєднуючи сімейне та суспільне виховання. Як перша ланка освіти, вона гнучко реагує на сучасні соціокультурні запити, потребує якісного покращення, зміни характеру і форм взаємодії з дітьми, батьками, сприяння розвитку компетентності дитини.

Актуальність проблеми дисертаційного дослідження Б.Х. Мажец зумовлюється необхідністю інтегрування України до європейського освітнього простору, потребою оновлення змісту і форм виховання дітей дошкільного віку, вивчення досвіду функціонування дошкільної освіти в європейських країнах, зокрема Польщі. Цілком логічно, що за таких умов висуваються нові вимоги до дошкільної освіти, функціонування закладів дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти України.

Звернення й переосмислення модернізації системи дошкільної освіти в Польщі є необхідним не лише для вирішення потреб сьогодення, а й розв'язання суперечностей, які зазначено автором у дисертації та авторефераті. Тому тема дисертаційної роботи Б.-Х. Мажец «Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)» є важливою і практично затребуваною.

Дисертантка коректно визначила об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Теоретичну та методологічну основу роботи забезпечили

концепції сучасної філософії освіти, методології історико-педагогічного дослідження, історії виховання й дошкільної педагогіки, правового функціонування закладів дошкільної освіти Польщі, викладені у наукових працях українських та польських учених, фаховій літературі, матеріалах міжнародних наукових конференцій.

Не викликає заперечень логіка викладення матеріалу у чотирьох структурованих розділах. Рівень та якість наукового обґрунтування основних положень дисертації відповідає вимогам. Усе це дало можливість досягти поставленої мети й успішно розв'язати поставлені завдання.

Ми позитивно оцінюємо ґрунтовну методологічну базу дослідження. Авторка на основі сучасних наукових підходів здійснила цілісний ретроспективний аналіз й узагальнення об'єктивної наукової картини процесу модернізації дошкільної освіти в Польщі на зламі XX–XXI ст. Б.Х. Мажец справедливо підкреслила вагомість методологічних підходів, що дало їй змогу розкрити сутність модернізації дошкільної освіти, визначити логіку науково-дослідницької діяльності, яка здійснюється в історико-педагогічному, порівняльному і регіональному напрямках; визначити категорії «модернізація дошкільної освіти», «інновації у дошкільній освіті»; періодизувати проблеми модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж досліджуваного періоду на основі відібраних критеріїв (осмислення соціально-політичних і концептуальних засад дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу).

Заслуговує на увагу представлений дисертанткою доробок польських науковців у галузі теорії й методології опікунської педагогіки, обґрунтовані показники модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр., що дало можливість простежити взаємозв'язок між запровадженими змінами структури, організації, форм управління, законодавчих документів, компетенцій керівних органів, а також обов'язків, кваліфікацій та професійного зростання вихователів, педагогічного нагляду, включаючи вимоги до закладів дошкільної освіти і

результати, отримані в прагматичних вимірах роботи закладу; здійснити аналіз функціонування закладів дошкільної освіти різних форм власності; сформулювати кваліфікаційні вимоги до вихователя та з'ясувати його роль у виборі змісту, програм і реалізації базового навчального плану; обґрунтувати сутність та форми педагогічного нагляду у сфері дошкільної освіти; визначити спрямованість змін в організації та управлінні закладами дошкільної освіти Польщі;

Вагомим внеском до історії вітчизняної педагогіки є обґрунтовані дисертанткою механізми регулювання та соціальні тенденції підготовки працівників закладів дошкільної освіти Польщі досліджуваного періоду; необхідність їх співпраці з батьками, з інституціями та установами; уявлення про детермінованість розвитку ідеї модернізації дошкільної освіти у педагогічному дискурсі кінця XX – початку XXI ст. глобалізаційними, господарськими, інституційними, прагматичними та освітніми умовами реалізації виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку; педагогічні інновації в освітньому процесі закладів дошкільної освіти Польщі, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей у реалізації програмних концепцій їх діяльності.

Важливим доповненням теоретичного матеріалу й вартісним джерелом з теми дослідження є вдало сформовані додатки. Узагальнюючі таблиці, ретельне опрацювання статистичних даних дало можливість дисертантці відтворити процеси модернізації у сфері організації й управління закладами дошкільної освіти у Польщі означеного періоду, висвітлити реформи та спроби удосконалити систему дошкільної освіти, еволюцію дошкільних установ Польщі у законах про освіту, зміни в організації місцевих органів влади у Польщі, способи реалізації окремих завдань базової навчальної програми дошкільної освіти. Водночас слід зауважити, що в оформленні окремих додатків зустрічаються неточності.

Особливо імпонує узагальнюючий підхід Б.Х. Мажец до висвітлення проблеми, її прагнення не переобтяжувати зміст дисертації зайвою деталізацією, не

дублювати матеріал, який має достатнє висвітлення у науково-педагогічній та історико-педагогічній літературі.

Привертає увагу змістове наповнення дисертації конкретним фактичним матеріалом, що виявлено з першоджерел, а також результатами проведення опитування вихователів, керівників дошкільних закладів, батьків, а також систематизація й узагальнення їх на рівні висновків до розділів, загальних висновків.

Не викликає сумнівів наукова новизна рецензованої роботи, оскільки забезпечена принципово новим конструктивно-критичним і цілісно-процесуальним поглядом на досліджувану проблему. Вона полягає у тому, що: *уперше* всебічно представлено теоретичну і методологічну основу модернізації дошкільної освіти в Польщі упродовж 1989–2017 рр., сформульовано зміст категорій «модернізація дошкільної освіти», «інновації у дошкільній освіті», що дає нові педагогічні знання; розроблено періодизацію проблеми модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж досліджуваного періоду на основі відібраних критеріїв (осмислення соціально-політичних і концептуальних засад дошкільної освіти, зміст дошкільного виховання, ставлення до дитини як суб'єкта освітнього процесу); охарактеризовано об'єктивні умови дошкільної освіти на різних етапах історичного розвитку і доведено їх вплив на формування стратегій виховання дитини, застосування сучасних методів у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку; обґрунтовано показники модернізації дошкільної освіти у 1989–2017 рр., що дало можливість простежити взаємозв'язок між запровадженими змінами структури, організації, форм управління, законодавчих документів, компетенцій керівних органів, а також обов'язків, кваліфікацій та професійного зростання вихователів, педагогічного нагляду, включаючи вимоги до закладів дошкільної освіти і результати, отримані в прагматичних вимірах роботи закладу і доповнену розкриттям змін кожного із визначених автором критеріїв на кожному з етапів модернізації дошкільної освіти в Польщі: *перший етап* (1989–2004) – децентралізації

дошкільної освіти; *другий* (2004–2008) – якісного удосконалення змісту дошкільної освіти, *третій* (2008–2017) – реалізації нового базового навчального плану дошкільного виховання, і вдало представити їх у Додатку 3.

Очевидне й практичне значення дослідження через розроблення й апробацію авторського навчального посібника «Дидактична діяльність дошкільних установ у контексті реалізації програм», що забезпечило планомірну і більш усвідомлену організацію самостійної роботи зі студентами, уможливило пошук інноваційних форм і методів виховання дітей у закладах дошкільної освіти, сформувало уміння організовувати й методично спрямовувати виховний процес на основі новаторського досвіду польських педагогів.

Результати дослідження включено до процесу професійної діяльності автора у ЗВО Польщі для студентів спеціальності «Дошкільна та початкова освіта» при викладанні курсів «Безпека дітей у закладі дошкільної освіти та школі», «Проектування освітньої діяльності у закладі дошкільної освіти та школі», «Система освіти», «Основи управління освітою». В університетах України матеріали дослідження використано під час викладання теоретичного матеріалу і проведення семінарських занять з навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія дошкільної педагогіки», «Сучасні технології дошкільного виховання», «Порівняльна дошкільна педагогіка», «Правові основи дошкільної освіти».

Взагалі матеріали дослідження можуть бути використані для розв’язання теоретичних та практичних проблем, пов’язаних з модернізацією системи дошкільної освіти. Фактичні й джерельні матеріали слугуватимуть осмисленню важливості подальших досліджень модернізації дошкільної освіти, педагогічних інновацій, тенденцій розвитку закладів дошкільної освіти. Окремі положення можуть бути використані для професійної підготовки майбутніх вихователів, а також розширювати, доповнювати й оновлювати зміст зазначених вище дисциплін в галузі дошкільної освіти. Матеріали й узагальнення дослідження можуть застосовуватися при підготовці навчально-методичної літератури з історії

педагогіки, порівняльної педагогіки, дошкільної педагогіки, а також для розробки навчальних програм та семінарів післядипломної освіти вихователів.

Підвищує наукову і практичну значущість рецензованої роботи реалізація результатів дослідження в освітньому процесі закладів вищої освіти України (6) та Польщі (4), у закладах дошкільної освіти України (4) й Польщі (3), а також у початковій школі № 26 з дошкільними відділеннями в Домброві Гурнічій.

Заслуговує на увагу визначення здобувачкою перспективних напрямів подальших наукових пошуків окресленої проблеми. Саме чіткість у визначенні перспектив подальшого наукового пошуку є свідченням високого рівня наукового бачення автора.

Структурна побудова, зміст, результати дослідження, викладені в авторефераті ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення і висновки, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Б.Х. Мажец.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Б.Х. Мажец, вважаємо за необхідне висловити певні побажання і зауваження дискусійного характеру, які мають на меті запросити автора дисертації, а разом з нею і присутніх на захисті, до дискусії, обговорення, обміну думками. Йдеться насамперед про такі питання, які не були досить переконливо обґрунтовані чи пояснені:

1. Дисертація значно виграла б, якби автор посилила її компаративістський аспект у різних напрямках і проявах. Ідеться про те, що при з'ясуванні окремих сфер модернізації дошкільної освіти варто було б вдаватися до порівняння підходів, трактувань і рівня їхнього висвітлення у працях, що відображають цю проблематику в Україні загалом та зарубіжних країнах зокрема.

2. Вважаємо, що дисертація носила б більш довершений характер, якби автор запропонувала ретроспективну оцінку досліджуваної проблеми. Очевидно, що це може бути темою окремого дисертаційного дослідження, у

той же час акцентування уваги на 90-их роках XX ст. створює враження начебто раніше не було вагомих досягнень у дошкільній освіті Польщі.

3. Відзначаючи логіку і глибину наукової розвідки Б.Х. Мажец при аналізі дошкільної освіти в європейських країнах, на нашу думку, доцільним видається більш чіткіше висловлення власної позиції стосовно європейського досвіду, зокрема найбільш ефективних програм, які містять інтенсивні, сконцентровані на дитині форми інституційної освіти від раннього віку з активним залученням батьків, навчанням батьків, заняттями вдома та рішеннями щодо підтримки сім'ї.

4. Очевидно, що однією з переваг даної роботи є авторська періодизація проблеми модернізації дошкільної освіти у Польщі упродовж досліджуваного періоду на основі виокремлених критеріїв. Переконливість результатів дисертаційного дослідження зросла, якби автор більше уваги звернула на те, як дана періодизація співвідноситься з традиційними підходами в історії педагогічної науки.

5. Наукова новизна і практична значущість роботи зросла, якщо б дисертантка глибше узагальнила кваліфікаційні вимоги до вихователів та соціальні тенденції їхньої підготовки в Польщі та Україні.

6. Робота виграла, якщо б узагальнюючі таблиці подані у додатках (наприклад, додаток Д.1–Д.7), які у дуже стислій формі презентують матеріали, в яких йдеться про кількість закладів дошкільної освіти, кількість дітей 3–5-річного віку, які відвідують заклади дошкільної освіти в окремих воєводствах Польщі, а також кількість дітей, які охоплені мережею закладів дошкільної освіти і кількість місць у них, які повинні бути предметом деталізації у змісті дисертації, були б представлені в основному тексті роботи

Однак висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації Божени Хелени Мажец та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем історико-педагогічної науки.

Загалом рецензована робота є самостійним, оригінальним, завершеним дослідженням, що має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку освіти і педагогічної науки України. Зміст автореферату і викладені у ньому висновки відображають основні положення дисертації.

Отже, логіка дослідження, послідовність викладу, доказовість положень і висновків, наукове обґрунтування перспективних напрямів подальшого дослідження проблеми – надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти, завершеності, перспективності. Дисертаційна робота Б.Х. Мажец «Модернізація дошкільної освіти у Польщі (1989–2017 рр.)» підготовлена на високому науково-методологічному рівні та містить ґрунтовні теоретичні висновки і практично значущі положення. Вона відповідає вимогам п.п. 9,10,12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Мажец Божена Хелена – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки імені Б. Ступарика
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Завгородня Т.К.

